

Regels voor de concurrentie

Stel, dat het verlangen om slimmer, sneller of beter te zijn dan anderen, kortom: wedijver, mensen eigen is. Het zou een verklaring zijn voor vele vormen van competitie: in de sport of voor een (Nobel)prijs meten mensen zich aan elkaar, en laten de beste winnen door vooraf vastgestelde regels (atletiek), het oordeel van deskundigen ('over de uitslag kan niet gecorrespondeerd worden'), of dat van het publiek (en dan komt er géén stadsprovincie). Een markteconomie zou dan gezien kunnen worden als één van de wijzen om zo'n competitie te organiseren. Bij vrije concurrentie staat er een beloning op het slimmer, sneller of beter zijn dan anderen. Een producent die het wedijveren op een laag pitje zet, zal door anderen voorbijgestreefd worden. Zo zorgt concurrentie voor innovatie, creativiteit en welvaart.

Onschuldig? Volgens de 'Groep van Lissabon' begint de hand over hand toenemende concurrentie schrikwekkende vormen aan te nemen¹. Doordat in veel landen de overheid zich verder terugtrekt uit de economie, overheidsbedrijven privatiseert, markten dereguleert en de economie liberaliseert, komt er concurrentie op markten waar dat voordien niet het geval was (b.v. telecommunicatie). Deze concurrentie is in toenemende mate mondiaal, omdat zowel politieke (interne markt, WTO) als technische ontwikkelingen (opnieuw: telecommunicatie) de toegang tot (verre) buitenlandse markten vergemakkelijken.

Waar leidt deze 'grenzenloze concurrentie' toe? Volgens de Groep tot vele ongewenste en nadelige effecten. In de eerste plaats ontstaan er sociale spanningen in de rijke landen. Hoe meer werknemers in West-Europa concurreren met werknemers in Zuid-Korea, Indonesië of China, hoe meer de lonen van met name laaggeschoolden onder druk komen te staan. Hier zal werkgelegenheid verloren gaan. Tegelijkertijd maakt de concurrentie het moeilijker om de niet-werkenden te steunen met voorzieningen van de verzorgingsstaat, waarvan de financiering immers de produktiekosten verhoogt. Felle wereldwijde concurrentie maakt het moeilijker voor een land de eigen prioriteiten op het gebied van herverdeling te stellen. Voor met name de Westeuropese landen betekent dit een bedreiging voor de welvaart van de minder produktieven, en daarmee voor de sociale cohesie.

Net als groepen van de bevolking dreigen ook delen van de wereld door de toenemende concurrentie uitgesloten te worden. Waar je zou verwachten dat meer concurrentie in de wereldhandel juist kansen biedt aan de armste landen, wijst de Groep op het gevaar dat de wereldeconomie steeds sterker beheerst zal worden door Europa, Noord-Amerika en Zuidoost-Azië. Als schaalvoordelen en 'learning by doing' beslissende factoren zijn, kunnen deze landen hun voorsprong steeds verder uitbouwen.

Ten slotte draagt, aldus de Groep, felle concurrentie bij aan ernstige aantasting van het milieu. Een nationale overheid kan weinig meer doen aan mondia-

le vervuilingproblemen zoals het broeikas-effect, omdat strenge milieuwetten vooral zullen leiden tot verplaatsing van de produktie naar landen met minder (strenge) regels. Tegenover verlies aan nationale werkgelegenheid staat dan nauwelijks milieuwinst.

Een gemeenschappelijk element in al deze gevolgen is dat niet de concurrentie zelf het grootste probleem is, maar de afnemende kracht van regelgeving. Iedere vorm van competitie heeft regels nodig, een 'vrije' markt net zo goed als het Eurovisie songfestival. Soms om de werking van de markt te verbeteren (patentbescherming, mededingingsrecht), soms om ongewenste uitkomsten vóór te zijn. Zo zijn kinderarbeid en hanengevechten in Nederland verboden, zelfs al is er waarschijnlijk wel een markt voor. Zolang de schaal waarop bedrijven met elkaar concurreren maar ongeveer dezelfde is als de bestuurlijke schaal, kan de nationale staat deze regels vaststellen.

Dat verandert. In plaats van de regels op te stellen, moet de overheid steeds meer zelf 'concurrerend' zijn. Landsgrenzen zijn gemakkelijker te overschrijden, en dus kunnen burgers en bedrijven vaak kiezen voor een andere overheid als die het in hun ogen beter doet. Beleid is een goed, en overheden voeren 'beleidsconcurrentie'. Die positie verdraagt zich slecht met het vaststellen van de regels en het voorkomen van ongewenste uitkomsten. De oplossing die de Groep voorstelt is dan ook begrijpelijk: het wordt tijd voor het publieke domein om ook te globaliseren. De regels waarbinnen de concurrentie kan functioneren, moeten weer op hetzelfde niveau ontwikkeld en gehandhaafd worden als het niveau waarop de concurrentie zich afspeelt.

Maar hoe? Het idee van internationale samenwerking is bijna zo oud als dat van de nationale staat, het is alleen zo moeilijk te realiseren. Grofweg zijn er twee mogelijkheden: nationale staten dragen bevoegdheden over aan een internationaal lichaam, of nationale staten sluiten met elkaar een overeenkomst af. Het eerste is uiteraard het moeilijkste. De Groep stelt voor om het tweede spoor te volgen. Overheden en organisaties van ondernemingen, vakbewegingen, kerken en militairen zouden betrokken moeten zijn bij internationale afspraken over de aanpak van het armoedeprobleem, het behoud van culturele identiteit, democratie en milieubeheer. Wellicht kan een vorm van competitie daar een positieve bijdrage aan leveren, namelijk de competitie tussen ideeën waarop een democratisch politiek bestuur gebaseerd is.

E.S. Pelle

1. De 'Groep van Lissabon' bestaat uit geleerden uit Japan, Noord-Amerika en Europa, onder voorzitterschap van R. Petrella. Hun rapport *Limits to competition* is in het Nederlands verschenen onder de titel: *Grenzen aan de concurrentie*, VUB Press, Brussel, 1994. Zie ook de bespreking van J. Werts, Economische obsessie, *Intermediair*, 3 februari 1995, blz. 25.